

VÙNG ĐẤT HỒNG NGỰ TỪ NĂM 1945 ĐẾN NAY

Đỗ Kim Trường (*)

1. Vùng đất Hồng Ngự từ năm 1945 đến năm 1954

Từ năm 1933 đến năm 1945, vùng Hồng Ngự¹ vẫn thuộc quận Tân Châu và quận Hồng Ngự, tỉnh Châu Đốc. Theo nhà nghiên cứu Nguyễn Đình Tư, đó là: *Quận Tân Châu*, tổng An Thành có các làng: Long Khánh, Long Thuận, Phú Thuận thuộc vùng Hồng Ngự cù lao; *Quận Hồng Ngự*, tổng An Phước có các làng: An Bình, Bình Thạnh, Tân Hội, Tân Thành, Thường Lạc, Thường Phước, Thường Thới thuộc vùng Hồng Ngự đất liền. Đến năm 1941, nhập làng Long Khánh, tổng An Thành, quận Tân Châu vào quận Hồng Ngự và tách làng Thường Phước để nhập vào tỉnh Long Xuyên [1, 205 – 206]. Theo *Địa chí tỉnh Đồng Tháp*, tháng 8-1945, phần đất phía bắc sông Tiền đã được cắt cho Châu Đốc (quận Hồng Ngự) và Long Xuyên (tổng Phong Thạnh Thượng, Chợ Mới). Cụ thể: *Tổng Phong Thạnh Thượng*: có 6 làng thuộc quận Chợ Mới tỉnh Long Xuyên, là Tân Thạnh, Bình Thạnh (sic), An Phong, Tân Phú, An Thành, An Thái; *Tổng An Phước*: có 12 làng thuộc quận Hồng Ngự, tỉnh Châu Đốc là An Long, Bình Thạnh, An Bình, Thường Lạc, Thường Phước, Thường Thới, Bình Phú, Tân Thành, Tân Huệ, Tân Quới, Tân Long, Tân Hội và Long Khánh (*tổng An Thành*) [2, 25 – 26]. Ở sử liệu thứ hai, làng Bình **Thành** (nay thuộc huyện Thanh Bình), tổng Phong Thạnh Thượng chứ không phải Bình **Thạnh**. Tổng An Phước, các làng Tân Huệ, Tân Quới, Tân Long nằm trên Cù lao Tây, nay cũng thuộc huyện Thanh Bình. Và làng Long Khánh thuộc *tổng An Thành*, quận Hồng Ngự, tỉnh Châu Đốc.

Sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, Tỉnh ủy Sa Đéc chỉ đạo xây dựng và củng cố chính quyền các cấp, chú trọng vùng cách mạng kiểm soát. Năm 1947, theo đề nghị của các tỉnh trong khu vực, Ủy ban hành chính Nam Bộ đã quyết định thành lập một số xã mới trong vùng căn cứ như Thường Thới Hậu, Tân Hậu Cơ (sic), Tân Công Sính (quận Hồng Ngự) [3, 229]. Trong ba đơn vị hành chính trên, Xã Tân **Hộ** Cơ không phải Tân **Hậu** Cơ, nay thuộc huyện Tân Hồng. “Tháng 2-1948, khi tách một phần xã Bình Thạnh để thành lập xã mới, chánh quyền Cách mạng đặt tên là xã Tân Hộ Cơ. “Tân Hộ” nghĩa là những hộ dân định cư ở vùng đất mới. “Cơ” là tên ông Nguyễn Văn Cơ, sinh năm 1886, người Bình Thạnh, định cư ở giồng Sa Rày từ rất sớm, có công vận động bà con khai phá vùng Sa Rày, lần hồi hình thành các điểm dân cư trên các gò (gò Tư Do, gò Chùa, gò Gòn, gò Bói...” [6, 509]. Tân Công Sính hiện thuộc huyện Tam Nông. “Xã Tân Công Sính vốn là xã Tân Phú B của quận Thanh Bình cũ. Khi thành lập quận Đồng Tiến (1969), xã Tân Phú B đổi thành xã Phú Bình. Cũng trong năm 1969, chánh quyền Cách mạng thành lập huyện Tam Nông trên cơ sở quận Đồng Tiến, sau đó, đổi xã Phú Bình thành xã Tân Công Sính.” “Tân” là chữ đầu của xã Tân Phú B và “Công Sính” lấy theo tên của ông Huỳnh Công Sính, người xã Bình Thành (tổng Phong Thạnh Thượng), là Chủ tịch UBND [Ủy ban kháng chiến hành chính, TG] xã đầu tiên và đã hy sinh” [6, 508].

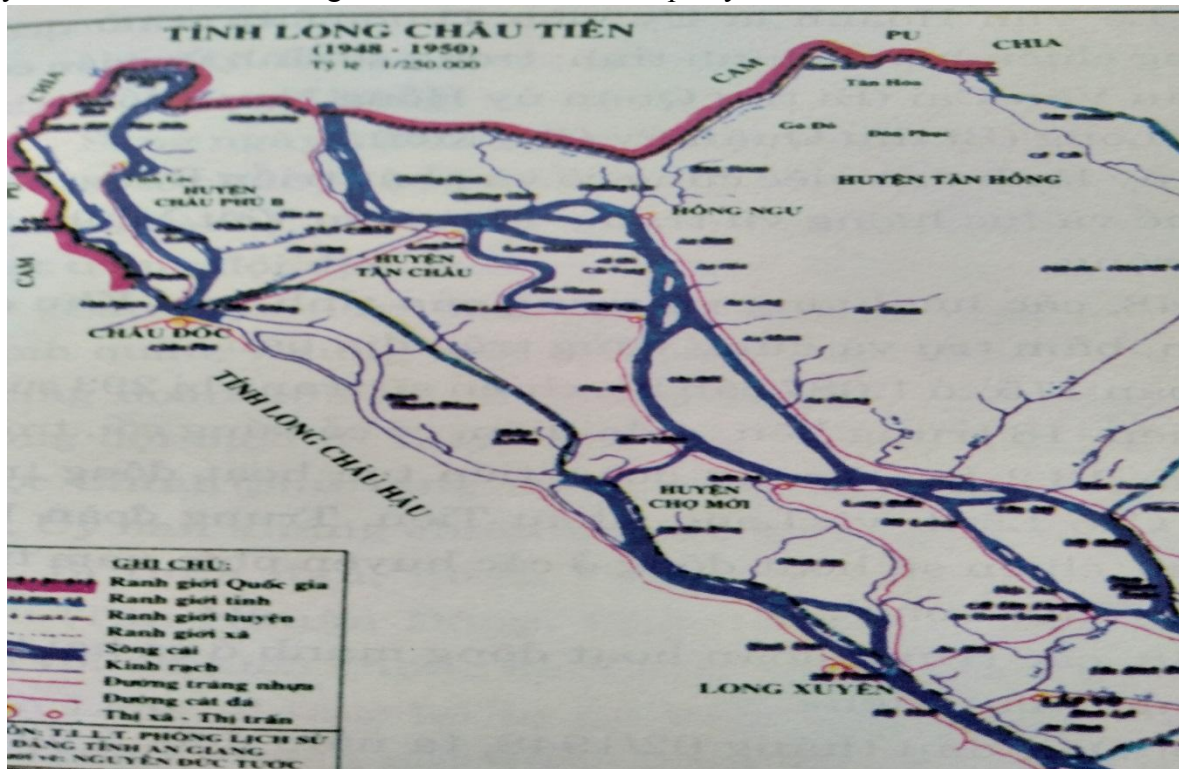
Ngày 12-9-1947, UBND Nam Bộ ra Chỉ thị 50/CT giải thể tỉnh Long Xuyên và tỉnh Châu Đốc để thành lập hai tỉnh mới *Long Châu Tiền* (thuộc Khu 8) và *Long Châu Hậu* (thuộc Khu 9). Tỉnh Long Châu Tiền từ tả ngạn sông Hậu đến tả ngạn sông Tiền, gồm các quận Tân Châu, Hồng Ngự, Châu Phú B, Chợ Mới và Lấp Vò [3, 267 – 268]. Ngày 14 tháng 5 năm 1949, huyện Lấp Vò được trả về tỉnh Sa Đéc². Cũng trong năm đó, huyện Tân Châu của tỉnh Long Châu Tiền chia thành 2 huyện mới Phú Châu và Tân Châu. Đến tháng 10-1949, Hồng Ngự và một phần

¹(*) Hội Khoa học Lịch sử Đồng Tháp. Email: kimtruong.do@gmail.com

Vùng Hồng Ngự trong bài viết xin giới hạn gồm các đơn vị hành chính: Thành phố Hồng Ngự, huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng thuộc tỉnh Đồng Tháp hiện nay (2021).

² Theo Nghị định 46/NĐ của UBND Nam Bộ ký ngày 18-02-1949, từ thời điểm này cấp *quận* đổi thành *huyện*, *làng* đổi thành *xã*. Chính quyền tay sai của Pháp vẫn giữ cách gọi như cũ.

huyện Tân Châu hợp nhất lại thành lập huyện mới *Tân Hồng* [3, 298, chú thích 1]. Đáng chú ý đây là lần đầu tiên Tân Hồng với đơn vị hành chính cấp huyện ra đời.

Bản đồ tỉnh Long Châu Tiền (1948 – 1950).
(Nguồn: Lịch sử Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp, Tập I)

Đầu năm 1950, theo đề nghị của UBKCHC Nam Bộ, Chính phủ quyết định thành lập tỉnh *Đồng Tháp*. Đây là một tỉnh căn cứ, gồm huyện Mộc Hóa (tỉnh Tân An), Cái Bè, Cai Lậy (tỉnh Mỹ Tho) và các xã Ba Sao, Mỹ Quý, Trường Xuân, Tháp Mười (tỉnh Sa Đéc). Tỉnh lỵ đặt tại Mộc Hóa [3, 301]. Lần đầu tiên *Đồng Tháp* với đơn vị hành chính cấp tỉnh ra đời và Tháp Mười là đơn vị cấp xã. Vùng đất Hồng Ngự khi đó không thuộc tỉnh này. Tuy nhiên, chỉ hơn một năm hoạt động, đến ngày 27-6-1951, UBKCHC Nam Bộ ban hành Nghị định số 173/NB giải thể tỉnh này để thành lập tỉnh *Long Châu Sa* và tỉnh *Mỹ – Tân – Gò* [Mỹ Tho – Tân An – Gò Công, TG] thuộc Phân Liên khu miền Đông. Địa giới tỉnh Long Châu Sa gồm toàn bộ tỉnh Sa Đéc và phần lớn tỉnh Long Châu Tiền cũ, với 8 huyện, thị: Tân Châu, Châu Phú, Tân Hồng, Chợ Mới, Cao Lãnh, Lai Vung, Châu Thành, thị xã Sa Đéc [3, 301 và 310]. Tỉnh Long Châu Sa được duy trì đến năm 1954.

2. Vùng đất Hồng Ngự từ năm 1954 đến năm 1975

Sau chiến thắng Điện Biên Phủ và Hiệp định Giơnevơ 1954 về chấm dứt chiến tranh lập lại hòa bình ở Đông Dương được ký kết, đất nước tạm chia làm hai miền theo hai thể chế chính trị khác nhau. Vùng Hồng Ngự từ năm 1954 đến 1975 thuộc phân cấp của hai hệ thống chính quyền Sài Gòn và chính quyền Cách mạng.

Để chia lại địa giới và xác lập tên mới cho các đơn vị hành chính trên toàn miền Nam, ngày 17-02-1956, chính quyền Ngô Đình Diệm ra Sắc lệnh số 22-NV, theo đó tỉnh mới *Phong Thạnh* được thành lập gồm ba quận nội thuộc là Cao Lãnh, Hồng Ngự và Phong Thạnh Thượng [nguyên là tổng của quận Chợ Mới trước đó, TG] và bốn xã của huyện Cái Bè, tỉnh Mỹ Tho. Cũng trong năm đó, ngày 22-10-1956, chính quyền Sài Gòn ban hành Sắc lệnh mới số 143-NV

đổi tên tỉnh Phong Thạnh thành *Kiến Phong* [2, 26; 4, 46]. Tỉnh Kiến Phong bao gồm quận Cao Lãnh (tỉnh Sa Đéc), quận Hồng Ngự (Châu Đốc), quận Thanh Bình (tổng Phong Thạnh Thượng, Long Xuyên) và sau đó thêm quận Mỹ An (thành lập tháng 7-1957) [4, 46]. Từ thời điểm này đến năm 1975, địa giới hành chính quận Hồng Ngự gồm 11 xã: An Bình, Bình Thạnh, Tân Hội, Thông Bình, Tân Thành, Thường Lạc, Thường Phước, Thường Thới, Long Khánh, Long Thuận, Phú Thuận³.

Về phía chính quyền Cách mạng, theo chỉ đạo của Trung ương Đảng, ngày 08-9-1954, Tỉnh ủy Long Châu Sa giải thể để lập các Tỉnh ủy Long Xuyên, Châu Đốc, Sa Đéc (theo đơn vị hành chính của chính quyền Sài Gòn) [4, 26]. Lúc này, vùng Hồng Ngự thuộc tỉnh Châu Đốc. Đến cuối năm 1956, xuất phát từ thực tế mới, theo chỉ đạo của Liên Tỉnh ủy Trung Nam Bộ, Tỉnh ủy Sa Đéc được chia ra để thành lập Tỉnh ủy Kiến Phong [4, 48]. Năm 1962, huyện Hồng Ngự và Thanh Bình ghép lại thành huyện *Thanh Hồng*, chưa đầy một năm lại tách ra, trở về với tên cũ Hồng Ngự, cũng thuộc tỉnh Kiến Phong và được duy trì đến năm 1974 [2, 27].

Tháng 8-1974, để tạo điều kiện chuyển biến mạnh vùng yếu Hào Hào và sự kết hợp chiến trường nam, bắc sông Tiền, Trung ương Cục miền Nam quyết định giải thể tỉnh Kiến Phong để tái lập tỉnh Sa Đéc và tỉnh Long Châu Tiền. Huyện Hồng Ngự cùng với Tam Nông, Thanh Bình (Kiến Phong cũ), An Phú, Tân Châu, Phú Tân A, Phú Tân B (An Giang cũ) thuộc tỉnh *Long Châu Tiền* [2, 27 và 4, 340].

3. Vùng đất Hồng Ngự từ năm 1975 đến nay

Sau ngày miền Nam hoàn toàn giải phóng (30-4-1975), để thống nhất đất nước về mặt nhà nước, thực hiện nhiệm vụ cách mạng xã hội chủ nghĩa và xây dựng đất nước, ngày 20-12-1975, Bộ Chính trị ban hành Nghị quyết số 19-NQ/TW về việc điều chỉnh hợp nhất một số tỉnh miền Nam. Theo đó, tỉnh Sa Đéc và tỉnh Kiến Phong cũ hợp nhất lại thành tỉnh *Đồng Tháp*. Tháng 02-1976, tỉnh Đồng Tháp chính thức được thành lập, gồm các huyện, thị: Hồng Ngự, Tam Nông (cả Thanh Bình), Cao Lãnh (cả huyện Cao Lãnh, thị xã Cao Lãnh, Kiến Văn, Mỹ An), Lấp Vò (cả Lai Vung, Lấp Vò), Châu Thành và thị xã Sa Đéc [2, 27 và 5, 34 – 35]. Huyện Hồng Ngự gồm 15 xã: Thường Phước I, Thường Phước II, Thường Thới Tiền, Thường Thới Hậu, Thường Lạc, Tân Hội, Bình Thạnh, An Bình, Tân Hộ Cơ, Tân Công Chí, Thông Bình, Tân Thành, Long Khánh, Long Thuận, Phú Thuận và thị trấn Hồng Ngự [2, 28].

Ngày 27-9-1988, Hội đồng Bộ trưởng ban hành Quyết định số 149-HĐBT về việc phân chia lại địa giới hành chính các huyện Thanh Hưng, Châu Thành và Hồng Ngự thuộc tỉnh Đồng Tháp. Theo đó ở Hồng Ngự chia xã An Bình thành hai xã An Phước và An Bình. Đến ngày 22-4-1989, Hội đồng Bộ trưởng ra Quyết định số 41-HĐBT chia huyện Hồng Ngự thành hai đơn vị hành chính cấp huyện, gồm huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng. Huyện Hồng Ngự gồm thị trấn Hồng Ngự và 15 xã: Thường Phước 1, Thường Phước 2, Thường Thới Hậu A, Thường Thới Hậu B, Thường Thới Tiền, Thường Lạc, Tân Hội, Bình Thạnh, Long Khánh A, Long Khánh B, Long Thuận, Phú Thuận A, Phú Thuận B, An Bình A, An Bình B [2, 27 và 5, 291]. Trong đó, Thường Thới Hậu là xã biên giới giáp Vương quốc Campuchia, thuộc huyện Hồng Ngự. Cũng tại Quyết định số 41-HĐBT ngày 22-04-1989 của Hội đồng Bộ trưởng, chia thành hai xã mới là Thường Thới Hậu A và Thường Thới Hậu B. Sau đó, Nghị quyết số 838 của Ủy ban Thường vụ Quốc hội, ký ngày 17-12-2019, nhập toàn bộ diện tích tự nhiên và gần 7.900 người của xã Thường Thới Hậu B vào xã Thường Lạc. Huyện Tân Hồng gồm thị trấn Sa Rài và 8 xã: Tân Phước, An Phước, Tân Thành A, Tân Thành B, Thông Bình, Tân Hộ Cơ, Bình Phú, Tân Công Chí [2, 28 và 5, 291 – 292].

Năm 2008, Thủ tướng Chính phủ ký Nghị định số 08/NĐ-CP ngày 23-12-2008 về việc điều chỉnh địa giới huyện Hồng Ngự để thành lập 2 đơn vị hành chính mới là thị xã Hồng Ngự và

³ Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Đồng Tháp (2014), Sđd, tr 26. Xã Bình Thạnh sách in sai thành Bình **Thành**.

huyện Hồng Ngự. Thị xã Hồng Ngự gồm 3 phường trung tâm: An Thạnh, An Lạc và An Lộc với 4 xã Tân Hội, Bình Thạnh, An Bình A và An Bình B. Trung tâm hành chính thị xã đặt tại phường An Thạnh. Huyện Hồng Ngự có 11 xã: Long Khánh A, Long Khánh B, Long Thuận, Phú Thuận A, Phú Thuận B, Thường Lạc, Thường Phước 1, Thường Phước 2, Thường Thới Hậu A, Thường Thới Hậu B, Thường Thới Tiền [7, 46]. Đáng lưu ý là huyện Hồng Ngự chưa có thị trấn, các cơ quan chính quyền huyện đặt trên địa bàn xã Thường Thới Tiền. Đến ngày 10-01-2019, Ủy ban Thường vụ Quốc hội ban hành Nghị quyết số 625/NQ-UBTVQH14, điều chỉnh địa giới hành chính xã Thường Thới Tiền và xã Thường Phước 2 thuộc huyện Hồng Ngự, thành lập thị trấn Thường Thới Tiền. Và, ngày 18-9-2020, Ủy ban Thường vụ Quốc hội ra Nghị quyết số 1003/NQ-UBTVQH14, thành lập phường An Bình A, phường An Bình B [từ hai xã cùng tên, TG] và thành phố Hồng Ngự [từ thị xã Hồng Ngự, TG] thuộc tỉnh Đồng Tháp. Hiện nay, vùng đất Hồng Ngự bao gồm ba đơn vị hành chính: Thành phố Hồng Ngự, huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng, tỉnh Đồng Tháp.

Lễ công bố Nghị quyết của UBTV Quốc hội thành lập Thành phố Hồng Ngự thuộc tỉnh Đồng Tháp. (Nguồn: Báo Đồng Tháp)

4. LỜI KẾT

Từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945 đến nay (2021), vùng đất Hồng Ngự đã nhiều lần thay đổi địa giới hành chính và tên gọi.

Từ năm 1945 đến 1954, vùng đất này lần lượt thuộc tổng An Phước, quận Hồng Ngự và tổng An Thành, quận Tân Châu, tỉnh Châu Đốc; Một phần thuộc quận Hồng Ngự, tỉnh Sa Đéc và sau đó là tỉnh Long Châu Tiền (1947). Năm 1950, tỉnh Đồng Tháp được thành lập nhưng vùng đất Hồng Ngự khi đó không thuộc tỉnh này; Thuộc huyện Tân Hồng và một phần huyện Tân Châu, tỉnh Long Châu Sa (1951).

Từ năm 1954 đến 1975, do phân chia địa giới của hai hệ thống chính quyền Sài Gòn và Cách mạng, vùng đất Hồng Ngự thuộc tỉnh Phong Thạnh rồi Kiến Phong (chính quyền Sài Gòn) và tỉnh Châu Đốc, Kiến Phong, Long Châu Tiền (chính quyền Cách mạng).

Từ năm 1975 đến nay, với phân cấp ba đơn vị hành chính: thành phố Hồng Ngự, huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng, vùng đất này thuộc tỉnh Đồng Tháp.

Sự thay đổi địa giới hành chính của vùng đất Hồng Ngự trong hơn 70 năm (1945 – 2021) có thể tóm tắt qua bảng sau:

**BẢNG TÓM TẮT VÙNG ĐẤT HỒNG NGỰ
THUỘC CÁC ĐƠN VỊ HÀNH CHÍNH TỪ NĂM 1945 ĐẾN NAY**

TT	Thời gian	Vùng đất Hồng Ngự thuộc đơn vị hành chính	Ghi chú
1	1945	Tổng An Phước (quận Hồng Ngự) và tổng An Thành (quận Tân Châu), tỉnh Châu Đốc.	
2	1947	Quận Hồng Ngự, tỉnh Sa Đéc. Tỉnh Long Châu Tiên.	
3	1951	Huyện Tân Hồng và một phần huyện Tân Châu, tỉnh Long Châu Sa.	
4	1956	Quận Hồng Ngự, tỉnh Phong Thạnh. Tỉnh Kiến Phong	C/Q Sài Gòn
5	1956	Huyện Hồng Ngự, tỉnh Kiến Phong.	C/Q Cách mạng
6	1962	Huyện Thanh Hồng, huyện Hồng Ngự, tỉnh Kiến Phong.	
7	1974	Huyện Hồng Ngự, tỉnh Long Châu Tiên.	
8	1976	Huyện Hồng Ngự, tỉnh Đồng Tháp.	
9	1989	Huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng, tỉnh Đồng Tháp.	
10	2008	Thị xã Hồng Ngự, huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng, tỉnh Đồng Tháp.	
11	2020	Thành phố Hồng Ngự, huyện Hồng Ngự và huyện Tân Hồng, tỉnh Đồng Tháp.	

Tóm lại, từ các đơn vị hành chính thuộc tỉnh Châu Đốc, rồi Sa Đéc, Long Châu Tiên, Long Châu Sa, Kiến Phong đến Đồng Tháp, vùng đất Hồng Ngự không ngừng đổi thay và phát triển. Đó là một tiến trình vận động xã hội, từ cấp quận/huyện đến thị xã và nay là thành phố. Đánh giá về sự vươn lên của thực thể địa giới này, có ý kiến nhận định: “Tiến trình xã hội ở Đồng Tháp Mười nói chung, vùng Hồng Ngự nói riêng, trước hết là sự kết tinh mồ hôi và xương máu, trí tuệ và bản lĩnh của nhiều thế hệ người địa phương, làm xuất hiện trong lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc Việt Nam một trang sử mới” [7, 84]. Trang sử đó hòa cùng dòng chảy của lịch sử dân tộc góp phần làm sáng tỏ thêm những khu vực, những đơn vị hành chính qua các thời kỳ. Vùng đất Hồng Ngự từ ngày nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời đến nay (2021) là một trường hợp như thế.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Đình Tư (2017), *Địa chí hành chính các tỉnh Nam Kỳ thời Pháp thuộc (1859 – 1954)*, NXB Tổng hợp TP. Hồ Chí Minh.
2. Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Đồng Tháp (2014), *Địa chí tỉnh Đồng Tháp*, NXB Trẻ.
3. Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp (2020), *Lịch sử Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp*, Tập I (1927 – 1954), NXB Chính trị quốc gia Sự thật.
4. Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp (2020), *Lịch sử Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp*, Tập II (1954 – 1975), NXB Chính trị quốc gia Sự thật.
5. Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp (2020), *Lịch sử Đảng bộ tỉnh Đồng Tháp*, Tập III (1975 – 2000), NXB Chính trị quốc gia Sự thật.
6. Hội Khoa học Lịch sử Đồng Tháp (2016), *Từ điển địa danh Đồng Tháp*, NXB Văn hóa – Văn nghệ.

7. Ủy ban nhân dân thị xã Hồng Ngự - Hội Khoa học Lịch sử Đồng Tháp (2017), *Kỷ yếu 200 năm Vùng đất Hồng Ngự*, UBND thị xã Hồng Ngự xuất bản.